

Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs, september 2011

Inleiding

Met de invoering van Passend Onderwijs verandert het huidige stelsel van speciale leerlingenzorg ingrijpend. De invoering van wet wordt voorzien per 1 augustus 2012, de daadwerkelijke uitvoering per 1 augustus 2013. Er ontstaat een wettelijk onderscheid tussen het landelijk speciaal onderwijs voor visueel, auditief en/of communicatief beperkte leerlingen (cluster 1 en 2) en het regionaal speciaal onderwijs voor leerlingen met een indicatie voor cluster 3 of 4.

In overleg tussen de vertegenwoordigers van het landelijk speciaal onderwijs, VIVIS Onderwijs (besturen instellingen cluster 1) en Siméa (de besturen van scholen cluster 2), de sectorraden (PO-Raad, VO-Raad, MBO-Raad en AOC-Raad) en de ouder- en cliëntenorganisaties bleek behoefte te bestaan aan een kadering tussen beide onderwijsstelsels.

In de voorliggende notitie maken VIVIS Onderwijs en Siméa inzichtelijk op welke wijze het landelijk speciaal onderwijs de afbakening en afstemming met het regionaal (speciaal) onderwijs vorm en inhoud wil geven. Het is daarmee een richtinggevend document.

Verschillende onderdelen uit de notitie verdienen nadere uitwerking. Een en ander is mede afhankelijk van het wettelijk kader. Regelmatig vindt overleg plaats met het ministerie van OCW, de sectororganisaties en de ouder- en cliëntenorganisaties over de afstemming en uitwerking op onderdelen. De organisaties hebben zich uitgesproken om de lijn die in deze kadernotitie is weergegeven als richtinggevend te beschouwen.

De kadernotitie is een document in ontwikkeling en wordt, indien daartoe aanleiding bestaat, op punten aangepast.

1. Huidige situatie

In de huidige situatie heeft cluster 1 in de Wet op de Expertise Centra een zelfstandige wettelijke basis met een eigen financieringssysteem. De instellingen voor visueel beperkte leerlingen ontvangen circa 28 miljoen euro. Circa 12 % van dit budget is afhankelijk van het aantal leerlingen op de speciale scholen van cluster 1. Het andere deel is een vast budget en behoort tot de lumpsum die cluster 1 sinds 1995 ontvangt. Een, gedeeltelijke, bijstelling van dit budget heeft plaatsgevonden in 2008. De Commissies van Onderzoek van de instellingen in cluster 1 bepalen de toelaatbaarheid van een leerling aan de hand van criteria. De criteria zijn gebaseerd op de criteria vastgesteld door de WHO en het Nederlands Oogheeskundig Genootschap (NOG). Vervolgens bepalen de instellingen welk ondersteuningsaanbod gewenst is, onderling afgestemd met de ouders en het regulier onderwijs. Voor leerlingen die door cluster 1 ambulante worden begeleid bestaat een Aanvullende Formatie Regeling (AFR) voor het regulier onderwijs. De reguliere school voor PO of VO, of de MBO instelling van de betreffende leerling ontvangt een formatie budget van

OCW, volgens een openeind financiering. Het ministerie heeft aangegeven van deze systematiek af te stappen. Het bedrag dat nu gemoeid is met de AFR, circa 7 miljoen euro, wordt gebudgetteerd en als reguliere middelen aangemerkt.

Cluster 2 valt onder de Wet op de Expertise Centra en heeft daarbinnen een identieke regeling als cluster 3 en 4. Voor de toelating tot cluster 2, 3 en 4 heeft de Minister bij ministeriële regeling landelijke criteria vastgesteld. De drie clusters zijn regionaal georganiseerd in Regionale Expertise Centra (REC's).

Cluster 2 kent 4 REC's. Een van de wettelijke taken van een REC is de toelaatbaarheid tot het cluster door de Commissie voor Indicatiestelling, op grond van "slagboomdiagnostiek". Toelaatbaar tot het cluster betekent ook dat de school voor deze leerling aanspraak kan maken op financiering waarbij de hoogte van het budget afhankelijk is van de beperking van de leerling en van het gegeven of de leerling onderwijs volgt op een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs dan wel op een reguliere school met ondersteuning van ambulante begeleiding door het speciaal – cluster 2 - onderwijs. In de situatie dat een leerling regulier onderwijs volgt met ambulante begeleiding ontvangt de reguliere school een basisbedrag per jaar voor de betreffende leerling. Het bestuur van de school voor (voortgezet) speciaal onderwijs of de instelling voor MBO ontvangt ook een bedrag per jaar voor de ambulante ondersteuning aan de leerling.

De regionale inbedding van de diensten ambulante begeleiding is divers. Er zijn diensten die zelfstandig opereren en diensten die samenwerken met diensten Ambulante begeleiding van cluster 3 en/of cluster 4. In één situatie is de AB dienst van een cluster 2 school verzelfstandigd met de AB dienst van een cluster 3 school.

2. Passend Onderwijs

Met de invoering van Passend Onderwijs wil de minister het totale stelsel van speciaal onderwijs herzien. Hieraan liggen inhoudelijke en budgettaire motieven ten grondslag.

Het regulier onderwijs krijgt de zorgplicht voor elke leerling die wordt aangemeld. De samenwerkingsverbanden dienen een eigen zorgstructuur in te richten waarin zij leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, een adequaat onderwijsaanbod moeten bieden. De samenwerkingsverbanden worden verantwoordelijk voor het inrichten van het regionaal speciaal onderwijs (het huidige cluster 3 en 4 onderwijs) waarbij een doorgaande lijn tussen basis- en voortgezet onderwijs belangrijk is. Het budget dat gemoeid is met het speciaal onderwijs cluster 3 en 4 wordt overgedragen aan de regionale samenwerkingsverbanden.

Cluster 1 en 2 vallen met de invoering van het passend onderwijs als landelijk speciaal onderwijs onder een nieuwe wettelijke regeling.

De minister heeft budgettaire redenen om het speciaal onderwijs te herstructureren. Het volledige (voortgezet) speciaal onderwijs krijgt een forse taakstelling opgelegd. De minister is voornemens 300 miljoen te bezuinigen op het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Daarbij worden cluster 1 en 2 niet ontzien. Cluster 1 moet 1,6 miljoen van het budget inleveren, een bezuiniging van 6 %. Cluster 2 wordt fors getroffen met een korting oplopend tot 20 % van het totale budget, in totaal ruim 40 miljoen euro. Hierbij is al rekening gehouden met de toezegging van de minister in de tussenrapportage Passend Onderwijs (juni 2011) dat de expertisebekostiging voorlopig wordt gehandhaafd op 90 % van het huidige budget.

Door de opeenstapeling van maatregelen worden sommige scholen/diensten Ambulante Begeleiding getroffen met een nog hogere korting op het eigen budget.

De minister is, zo blijkt uit de tussenrapportage Passend Onderwijs (juni 2011), voornemens de groeiregeling af te schaffen. De scholen voor speciaal onderwijs worden hierdoor geconfronteerd met nog een extra bezuinigingsmaatregel waarbij het beschikbare budget wordt “bevroren” op het niveau van het aantal leerlingen op 1 oktober 2011.

3. Het Landelijk Speciaal Onderwijs

Cluster 1 en 2 zijn weliswaar qua omvang relatief kleine clusters maar de scholen en ambulante diensten bestrijken grote geografische verzorgingsgebieden. Voor een overzicht van de kengetallen van cluster 1 en 2 wordt verwezen naar de bijlage. Hierin is ook opgenomen het aantal leerlingen binnen het VO en het MBO dat door cluster 1 en 2 ambulante begeleid wordt.

Het speciaal onderwijs en de speciale begeleiding van de leerlingen vergen gezien de aard van de beperkingen, specifieke expertise en deskundigheid. Ook de leerlingen die tot de doelgroep van cluster 1 of cluster 2 horen en het reguliere onderwijs volgen met een vorm van ambulante begeleiding, zijn aangewezen op gespecialiseerde onderwijsbegeleiding van cluster 1 of 2. Voor behoud en verdere ontwikkeling van deze expertise en deskundigheid is landelijke borging noodzakelijk.

De overheid erkent de noodzaak tot landelijke borging. Sinds 1995 heeft cluster 1 een eigen wettelijke status binnen de WEC. In 2008 heeft de overheid besloten dat een specifieke regeling voor cluster 2 tevens gerechtvaardigd is, analoog aan cluster 1. In de beleidsbrief van januari 2011 heeft de minister de landelijke positie van cluster 1 en 2 in het passend onderwijs, nogmaals onderschreven. Invoering van de wet en regelgeving voor het landelijk speciaal onderwijs wordt voorzien per 1 augustus 2012.

Taken en functies landelijk speciaal onderwijs

Wettelijke kaders brengen met zich mee dat de scholen/locaties zich bestuurlijk dienen te organiseren als een instelling. De instellingen dienen zodanig georganiseerd te worden dat een goede regionale spreiding gegarandeerd wordt. Cluster 1 heeft al een structuur van instellingen. De schoolbesturen in cluster 2 werken aan de vormgeving hiervan.

Bij inwerkingtreding van het wettelijke kader hebben de schoolbesturen nog 3 jaar de gelegenheid om de “Instelling in oprichting” te formaliseren naar de definitieve “Instelling”. De instellingen in oprichting dienen al wel de taken en functies in stand te houden zoals bij wet bepaald.

De instellingen dienen de volgende taken en functies van het landelijk speciaal onderwijs in stand te houden:

1. Onderwijsvoorzieningen, waaronder begrepen:
  - a. Scholen voor speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs en/of
  - b. Nevenvestiging en/of
  - c. Speciale programma's in groepen in de reguliere setting.
2. Diensten, waaronder begrepen:
  - a. Ambulante begeleiding in het reguliere onderwijs
  - b. Consultatie en Advies
  - c. Ontwikkeling en overdracht van expertise.

De taken en functies worden uitgevoerd door de instellingen voor cluster 1 en cluster 2. Een uitzondering hierop geldt voor de taken en functies voor de subdoelgroep doofblinde leerlingen. Deze taken en functies vallen onder verantwoordelijkheid van één instelling.

Toelating tot het landelijk speciaal onderwijs: onderwijsbehoefte centraal

De doelgroep van het landelijk (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 1, bestaat uit leerlingen met een visuele beperking en daarmee samenhangende, specifieke onderwijsbehoeften.

De doelgroep van het landelijk (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 2, bestaat uit leerlingen met een auditieve beperking en/of communicatieve beperkingen met daarmee samenhangende, specifieke onderwijsbehoeften.

Toelaatbaar tot het landelijk (voortgezet) speciaal onderwijs zijn leerlingen die voldoen aan landelijk vastgestelde criteria. In cluster 1 zijn de criteria gebaseerd op de WHO standaarden en de criteria die zijn vastgesteld door het NOG. In cluster 2 zijn de criteria reeds bij ministeriële regeling vastgesteld in het kader van huidige wetgeving. Voor de bepaling van de toelaatbaarheid blijft Siméa voorlopig uitgaan van deze criteria.

Bij het bepalen of een leerling toelaatbaar is wordt naast het stoornisniveau ook de onderwijsbehoefte van de leerling betrokken in de besluitvorming. De onderwijsbehoefte wordt mede bepaald door de context waarin de leerling functioneert. Siméa werkt aan het inrichten van de procedure tot toelating. De ouderorganisaties van cluster 1 en cluster 2 worden betrokken bij het vormgeven van de procedure. In de bijlage is een overzicht opgenomen van een eerste aanzet van de toelatingsprocedure.

De instellingen zijn wettelijk verplicht een 'Commissie van Onderzoek' in te stellen. Deze commissie heeft tot taak de toelaatbaarheid vast te stellen en tevens uitspraken te doen over de zwaarte van de noodzakelijke ondersteuningsvorm: speciale schoolsetting dan wel reguliere schoolsetting met ondersteuning vanuit het speciaal onderwijs.

Onderwijsarrangementen: maatwerk

Als is vastgesteld dat een leerling toelaatbaar is tot het (voortgezet) speciaal onderwijs wordt de ondersteuning afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling en gericht op het ontwikkelingsperspectief van de leerling.

Het landelijk speciaal onderwijs streeft naar een continuüm van een ondersteuningsaanbod door het samenstellen van onderwijsarrangementen. Het aanbod wordt hiermee inzichtelijk en transparant. Er wordt rekening gehouden met de zwaarte van de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen om zorg op maat te kunnen bieden.

Het landelijk speciaal onderwijs werkt aan het beschrijven van de arrangementen. In de bijlage wordt een eerste overzicht gegeven van de wijze waarop cluster 2 werkt aan het beschrijven van de onderwijsarrangementen en de implicaties die dit heeft voor het aanbod.

Financiële middelen landelijk speciaal onderwijs

De overheid stelt voor het uitvoeren van de taken en functies van het landelijk speciaal onderwijs jaarlijks een budget beschikbaar. Dat budget bestaat uit: basisbekostiging per ingeschreven leerling en een vastgesteld zorgbudget. De omvang van het zorgbudget zal voor cluster 2 gebaseerd worden op de huidige bekostiging minus de opgelegde bezuinigen en de basisbekostiging voor elke zittende leerling op de scholen. De omvang van het zorgbudget voor cluster 1 is gebaseerd op het huidige budget minus het variabele deel van de bekostiging en de aan cluster 1 opgelegde bezuinigingen.

Kwaliteitsstandaard cluster 2

Budgetfinanciering gaat uit van een stabiel blijvende populatie. De sector wordt geacht door effectief en efficiënt met de beschikbare middelen om te gaan een flexibel aanbod te realiseren. De kwaliteit dient de sector te verantwoorden aan de inspectie. Cluster 2 ontwikkelt een eigen "kwaliteitsstandaard" door het formuleren van kwaliteitsindicatoren waaraan het onderwijs in cluster 2 dient te voldoen. De kwaliteitsindicatoren worden gekoppeld aan de onderwijsarrangementen. Na invoering van budgetfinanciering in augustus 2013, wordt de kwaliteitsstandaard landelijk gemonitord.

4. Afstemming landelijk speciaal en regionaal (speciaal) onderwijs

Binnen het concept van Passend Onderwijs is het de intentie om de extra ondersteuning die voor een leerling noodzakelijk is, zo efficiënt en effectief mogelijk te realiseren. Thuis nabij en afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling binnen de betreffende schoolstructuur zoals door de samenwerkende scholen in de regio bepaald.

Vanuit het perspectief van de leerling met een visuele, auditieve en/of communicatieve beperking die belemmeringen ondervindt in het kunnen profiteren van het onderwijsaanbod, is afstemming en een goede samenwerking tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal (speciaal) onderwijs noodzakelijk.

De intentie van cluster 1 en 2 is om deze afstemming en samenwerking in de regio te realiseren door:

- het geven van duidelijke informatie over de doelgroep en het aanbod van het landelijk speciaal onderwijs. Waarbij de indicatiecriteria voor de samenwerkingsverbanden (voor PO en VO), voor de MBO instellingen én voor de ouders en leerlingen helder

- zijn. Door handelingsgerichte diagnostiek wordt inzicht gegeven in de argumenten wanneer plaatsing op de instelling dan wel plaatsing in het regulier onderwijs met begeleiding wordt geïndiceerd
- het informeren over de afbakening van de doelgroep
  - het realiseren van een zichtbaar en herkenbaar "aanmeldpunt" voor de regio waarbij de nadruk ligt op laagdrempelige, weinig bureaucratische en vraaggestuurde aanmeldprocedures
  - het realiseren van een flexibel aanbod gericht op de onderwijsbehoefte van de leerling, waarbij "ondersteuning op maat" het leidende principe is en de rol en de betrokkenheid van ouders duidelijk geformaliseerd zijn in het relevante deel van het traject
  - te zorgen voor landelijke afstemming en monitoring door overleg VIVIS Onderwijs en Siméa met PO-Raad, VO-Raad, MBO-Raad en AOC-Raad en met ouder- en cliëntenorganisaties
  - te zorgen voor regionale afstemming en monitoring door overleg tussen het "aanmeldpunt" en de verbanden Passend Onderwijs

Bij wetgeving wordt bepaald dat de instellingen voor landelijk speciaal onderwijs van cluster 1 en van cluster 2 "ondersteuningsplicht" hebben voor de leerlingen waarvan de Commissie van Onderzoek (CvO) heeft bepaald dat zij toelaatbaar zijn tot het landelijk speciaal onderwijs en voor begeleiding vanuit het landelijk speciaal onderwijs in aanmerking komen.

De ondersteuningsplicht van instellingen aan leerlingen in het reguliere onderwijs is gekoppeld aan inschrijving op een reguliere school. Voor de reguliere school geldt de zorgplicht voor passend onderwijs.

Afstemming toelaatbaarheid landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs.

Er zal vanaf augustus 2013 (per die datum wordt uitvoering van wet voorzien) sprake zijn van gedifferentieerde diagnostiek, gericht op toelaten tot extra zorg in directe relatie tot het handelen, zowel in het regionaal (speciaal) als in het landelijk speciaal onderwijs. Gestreefd wordt naar een continuüm van extra zorg gebaseerd op de onderwijsbehoeften van de leerling.

Of een leerling met een visuele, auditieve en/of communicatieve beperking aanspraak kan maken op de expertise en deskundigheid van het landelijk speciaal onderwijs wordt bepaald door de beperkingen op stoornisniveau en door de onderwijsbehoefte van de leerling.

Het streven is de leerling met een beperking in een zo vroeg mogelijk stadium te signaleren. Bij zintuiglijke beperkingen is dit in de meeste gevallen eenvoudiger te realiseren dan bijvoorbeeld bij communicatieve beperkingen. De komende jaren zal cluster 2 zich samen met aan het cluster verwante organisaties, inzetten om in de regionale structuren vroegtijdige signalering van communicatieve beperkingen te verbeteren. Hoe vroeger kinderen begeleid kunnen worden - namelijk in de meest gevoelige ontwikkelingsperiode voor het aanleren van taal en communicatieve vaardigheden - hoe beter het ontwikkelingsperspectief dat het kind geboden kan worden. In de bijlage is de notitie ESM opgenomen waarin de subdoelgroep leerlingen met een communicatieve beperking nader wordt omschreven en afgebakend.

In principe vindt de ondersteuning plaats in de reguliere school. Het streven van het landelijk speciaal onderwijs blijft: "gewoon waar het kan, speciaal waar het moet". De expertise van cluster 1 en 2 wordt nadrukkelijk gezien als een "tweedelijns" voorziening. Het landelijk speciaal onderwijs ziet het als haar plicht om deskundigheid en expertise in te zetten ten behoeve van de leerling en zijn onderwijsleerproces waar mogelijk en gewenst binnen de reguliere setting.

Afstemming onderwijsarrangementen landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs.

Het landelijk speciaal onderwijs streeft naar het samenstellen van een continuüm van zorgaanbod waarbij de inzet bepaald wordt door de onderwijsbehoeften van de leerling, afgestemd op zijn/haar ontwikkelingsperspectief.

Indien een leerling in een reguliere setting onderwijs volgt zijn verschillende arrangementen mogelijk, afhankelijk van de beperking en de onderwijsbehoeften van de leerling. Er kan sprake zijn van individuele leerlingbegeleiding en/of systeembegeleiding en varianten binnen die beide uitersten.

Bij het vaststellen van het onderwijsarrangement van een leerling wordt nadrukkelijk aangegeven welk doel de inspanning vanuit cluster 1 dan wel vanuit cluster 2 dient. Daarbij wordt het landelijk speciaal onderwijs gezien als aanvullend op wat het regulier onderwijs moet kunnen. Bij het vaststellen van het aanbod worden evaluatiemomenten vastgelegd, gericht op het ontwikkelingsperspectief en de effectiviteit en efficiëntie van de ingezette menskracht en middelen, zowel vanuit het reguliere onderwijs als vanuit het landelijk speciaal onderwijs.

Positie van de ouders

De positie en de rol van de ouders is binnen passend onderwijs een punt van aandacht. De huidige wetsvoorstellen geven ouders een minder grote rol bij het bepalen van de extra onderwijsbegeleiding dan in het huidige systeem van Leerlinggebonden Financiering, waarbij ouders kunnen kiezen of zij hun kind op een speciale school of met begeleiding in het reguliere onderwijs geplaatst willen zien.

De al eerder genoemde Commissie van Onderzoek bepaalt naast de toelaatbaarheid op grond van criteria, ook het onderwijsarrangement aan de hand van de onderwijsbehoefte. De intentie van het landelijk speciaal onderwijs is het besluitvormingsproces over de samenstelling van het aanbod transparant en inzichtelijk te laten zijn, zowel voor de ouders als voor het regulier onderwijs. De voorkeur van de ouders wordt hierbij meegewogen. Het bieden van maatwerk maar ook het effectief en efficiënt inzetten van de beschikbare middelen voor landelijk speciaal onderwijs aan de doelgroep is de verantwoordelijkheid van de instelling maar dient een gezamenlijk belang.

De uiteindelijke toewijzing geschiedt door de Commissie van Onderzoek. Cluster 1 en 2 gaan uit van het belang van het kind en zullen de inbreng van ouders borgen in de procedures. Er bestaat – bij een niet oplosbaar geschil - een mogelijkheid om tegen het besluit van de commissie bezwaar te maken.

Financiële middelen landelijk speciaal onderwijs en leerlinggebonden reguliere middelen.

Gezien de geringe omvang van de doelgroepen binnen het landelijk speciaal onderwijs ligt het in de rede dat de leerlinggebonden reguliere middelen voor ambulante begeleiding voor leerlingen met auditieve en/of communicatieve beperkingen en het budget dat gemoeid is met aanvullende formatie voor visueel beperkte leerlingen, als geormerkte budgetten worden toegekend aan het budget van het landelijk speciaal onderwijs.

Gegronde redenen

Er zijn gegronde redenen om deze leerlinggebonden reguliere middelen toe te kennen aan het landelijk speciaal onderwijs.

- De uit de stoornis voortvloeiende onderwijsbeperkingen en ondersteuningsbehoeften van de leerlingen uit cluster 1 en 2 vereisen een zeer specifieke expertise door professionals die bekend zijn met de gevolgen van de beperkingen.
- De doelgroep is klein, landelijk gaat het om ruim 2000 leerlingen uit cluster 1 en 6100 leerlingen uit cluster 2 in het (speciaal) basis onderwijs en het voortgezet onderwijs.
- Bundeling van beschikbare middelen garandeert dat de gelden ook daadwerkelijk ten goede komen aan de leerlingen met een visuele, auditieve en/of communicatieve beperking.
- Binnen het medium en lichte onderwijsarrangement (is ambulante begeleiding) wordt rekening gehouden met de inbreng vanuit de reguliere school. De zorgplicht ligt bij de reguliere school. Het risico is groot dat bij onvoldoende beschikbaar budget in de regio een te grote druk wordt gelegd op de ondersteuning vanuit het landelijk speciaal onderwijs.
- De ondersteuning aan leerlingen die toelaatbaar zijn tot cluster 1 dan wel cluster 2 ligt in één hand. Dit voorkomt dat reguliere scholen op twee plaatsen in "onderhandeling" moeten: met het landelijk speciaal onderwijs over het arrangement en in het eigen samenwerkingsverband in "onderhandeling" over noodzakelijke financiële middelen dan wel inzet van menskracht.
- Bundeling van de schaarse middelen maakt het mogelijk deze in de regio flexibel in te zetten en daarmee de efficiëntie en effectiviteit te vergroten.

Garanties

Het landelijk speciaal onderwijs erkent het gegeven dat de leerlinggebonden reguliere middelen gelden zijn die ook daadwerkelijk besteed dienen te worden in de reguliere setting. Het landelijk speciaal onderwijs stelt dan ook de volgende garanties:

- Het leerlinggebonden reguliere budget wordt geormerkt binnen het budget van het landelijk speciaal onderwijs.
- Het landelijk speciaal onderwijs stelt "Pakketten Onderwijs Ondersteuning"¹ (voorlopige werknaam) samen. De pakketten worden gekoppeld aan onderwijsarrangementen. In deze pakketten wordt een aanbod gedaan, gekoppeld aan een budget, waaruit reguliere scholen een keus kunnen maken. Hierbij is sprake van een dialoog tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal onderwijs. Er kan gedacht worden aan inzet van middelen (hulpmiddelen, specifieke materialen en/of budget) en/of menskracht (bijvoorbeeld handen in de groep/remedial teaching/co-teaching)
- Jaarlijks legt het landelijk speciaal onderwijs verantwoording af aan de sectororganisaties PO en VO Raad en de ouder- en cliëntenorganisaties over de besteding en inzet van de middelen.

Oormerken budget belangrijk

Het oormerken van de leerlinggebonden reguliere budgetten binnen het budget van het landelijk speciaal onderwijs is van belang om meerdere redenen.

- Met het oormerken van het budget en de verantwoording hierover wordt inzichtelijk gemaakt dat de middelen ook daadwerkelijk besteed worden in het reguliere onderwijs.
- Met het oormerken van het budget blijft inzichtelijk of de middelen toereikend zijn en blijven. In overleg met de sector- en ouderorganisaties kunnen prioriteiten worden aangebracht indien wenselijk dan wel noodzakelijk.
- De verwachting is dat steeds meer leerlingen met begeleiding door het landelijk speciaal onderwijs in het regulier onderwijs opgevangen zullen worden. Deze trend is de afgelopen jaren al ingezet. Door de huidige leerlinggebonden reguliere middelen te oormerken blijft inzichtelijk waar budgetten mogelijkwants gaan wringen. Discussies kunnen worden gevoerd op basis van landelijke kengetallen, regionale verschillen kunnen inzichtelijker gemaakt en beter geduid. Dit levert belangrijke beleidsgegevens op, zowel op regionaal als op landelijk niveau.

Middelen ambulante begeleiding landelijk speciaal onderwijs in het Middelbaar Beroepsonderwijs

In overleg met de MBO- en AOC-Raad is afgesproken dat de huidige middelen voor ambulante begeleiding in het Middelbaar Beroepsonderwijs (exclusief de reguliere middelen cluster 2 en het aanvullend formatie budget cluster 1) worden toegekend aan het zorgbudget van de instellingen voor landelijk speciaal onderwijs. Hiermee wordt eenduidig beleid doorgevoerd voor de ondersteuning aan de relatief kleine specifieke doelgroep van visueel, auditief en/of communicatief beperkte leerlingen. Het is tevens in lijn met de wettelijke ondersteuningsplicht van de instellingen voor landelijk speciaal onderwijs voor geïndiceerde

---

¹ In het stroom diagram in de bijlage afgekort als POO

leerlingen. De landelijke instellingen van cluster 1 en 2 zijn daarmee in staat een begeleiding- en ondersteuningsaanbod aan de leerling te bieden in een doorgaande ontwikkelingslijn.

Momenten van overdracht van de ene naar de andere onderwijssoort

Om de doorgaande lijn in begeleiding en ondersteuning door het landelijk speciaal onderwijs voor geïndiceerde leerlingen zo optimaal en efficiënt mogelijk te laten verlopen is goede afstemming tussen de onderwijssoorten essentieel.

VIVIS Onderwijs en Siméa zullen in overleg met de sectororganisaties en de ouder- en cliëntenorganisaties afspraken maken over de wijze waarop de overdracht van de ene naar de andere onderwijssoort geoptimaliseerd kan worden. Te onderscheiden zijn de overgang van PO naar V(S)O, van V(S)O naar MBO/HBO en van MBO naar de arbeidsmarkt. Ook de rol van het landelijk speciaal onderwijs bij de studie- en beroepskeuze vraagt een nadere uitwerking.

Financiële middelen communicatie² voorziening binnen het landelijk speciaal onderwijs voor auditief en/of communicatief beperkte leerlingen

De instellingen van cluster 2 worden met de invoering van de wetgeving voor het landelijk speciaal onderwijs voor auditief en/of communicatief beperkte leerlingen verantwoordelijk voor het bieden van onderwijs en diensten aan de leerlingen die vanwege hun stoornis en onderwijsbehoefte daarop zijn aangewezen. Daarbij is het leveren van zorg op maat en flexibilisering van het aanbod een belangrijke meerwaarde in vergelijking met de huidige systematiek.

In de huidige situatie moeten leerlingen met een auditieve beperking die gezien hun onderwijsbehoefte zijn aangewezen op een communicatie voorziening (tolk NGT/NmG, schrijftolk) zich hiervoor wenden tot het UWV. Het UWV stelt het een aantal uren vast waarover de leerling kan beschikken. Leerlingen die ingeschreven staan in het speciaal onderwijs kunnen geen aanspraak maken op een communicatie voorziening, ook niet wanneer zij een deel van de lessen volgen in het regulier onderwijs (zgn. deelparticipatie)

In overleg met het ministerie van OCW, de cliënten- en ouderorganisaties, de beroepsorganisaties en het UWV, is de bereidheid uitgesproken om het totale huidige budget dat gemoeid is voor de communicatievoorziening gerelateerd aan het onderwijs (uitgezonderd het volwassenenonderwijs) aan leerlingen in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en aan deelnemers in het MBO, bij invoering van de wetgeving Passend Onderwijs over te hevelen naar de instellingen in cluster 2. Aan cluster 2 is gevraagd om voorstellen te doen over de wijze waarop de voorziening kan worden ingezet en onder welke condities een en ander kan plaatsvinden.

De voorstellen geformuleerd in een eerdere versie van deze notitie (versie april 2011) zijn besproken met het ministerie van OCW en de belangen- en beroepsorganisaties in mei 2011. De uitkomsten van dat overleg zijn verwerkt in de onderhavige voorstellen.

De betrokken organisaties kunnen zich in grote lijn vinden in de voorstellen zoals in deze notitie verwoord. In het najaar van 2011 wordt door Siméa een businesscase gemaakt. Aan de hand van de uitkomsten van deze businesscase vindt definitieve besluitvorming plaats over de overheveling van de financiële middelen communicatie voorziening en de reikwijdte van deze voorziening.

Gegronde redenen voor overheveling financiële middelen

Er zijn gegronde redenen om het totale huidige budget dat beschikbaar is voor de communicatievoorziening aan auditief beperkte leerlingen over te hevelen naar de instellingen voor landelijk speciaal onderwijs voor leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking.

---

² Met "Communicatievoorziening" wordt bedoeld: de ondersteuning van een Tolk Nederlandse Gebarentaal (NGT), Tolk Nederlands met ondersteunende Gebaren (NmG) en een Schrijftolk.

- Er is een toenemende vraag naar tolkinzet, het budget is echter beperkt. De overheid stelt een vast budget voor, waarbij er geen sprake meer is van een openeind regeling. Zij streeft ernaar dat de instellingen in cluster 2, door maatwerk en flexibeler inzet van middelen, een effectievere en efficiëntere besteding van beschikbare middelen kunnen realiseren.
- De huidige regeling houdt geen rekening met onderbesteding van toegekende uren terwijl in een andere situatie sprake kan zijn van een tekort aan noodzakelijke tolkuren. Door de inzet van de communicatievoorziening af te stemmen op de beperking van de leerling en zijn onderwijsbehoefte is maatwerk meer en beter mogelijk.
- In de huidige regeling is het niet mogelijk dat leerlingen die zijn ingeschreven in het speciaal onderwijs en (deels) onderwijs volgen in het regulier onderwijs aanspraak kunnen maken op een communicatievoorziening. In de systematiek van het landelijk speciaal onderwijs is de onderwijsbehoefte van de leerling leidend voor het toekennen van het zogenoemde onderwijsarrangement. De communicatievoorziening maakt onderdeel uit van het onderwijsarrangement als dat gezien de onderwijsbehoefte van de leerling noodzakelijk is. De onderwijsbehoefte is hierbij leidend en niet de locatie waarin de leerling onderwijs volgt. Deelparticipatie wordt hierdoor mogelijk.
- De communicatievoorziening maakt integraal onderdeel uit van het bepalen van de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van de leerling. Er hoeft niet op meerdere plekken een aanvraag te worden gedaan voor ondersteuning. Dit scheelt veel bureaucratie en administratieve procedures.

Garanties

Het landelijk speciaal onderwijs cluster 2 erkent dat het gehele huidige beschikbare budget voor de communicatievoorziening aan leerlingen en aan deelnemers in het MBO (voor zover de inzet onderwijsgerelateerd is), ook daadwerkelijk besteed dient te worden voor communicatievoorzieningen aan de leerlingen die daarvoor door de commissie van onderzoek toelaatbaar geacht worden.

Het landelijk speciaal onderwijs stelt voor dat de volgende garanties worden erkend en vastgesteld door alle betrokken partijen:

- Het budget voor de communicatievoorziening wordt geormerkt binnen het budget van het landelijk speciaal onderwijs.
- De commissie van onderzoek betreft bij het bepalen van de onderwijsbehoefte van de leerling expliciet de noodzaak van een communicatievoorziening.
- De inzet van de communicatievoorziening wordt afgestemd op de beperking die de leerling door zijn stoornis ondervindt in het onderwijs en de daaruit voortvloeiende onderwijsbehoefte in de onderwijsomgeving waar de leerling zit.
- De inzet van de communicatievoorziening vanuit cluster 2 is niet aan de orde wanneer de inzet noodzakelijk is in een setting gerelateerd aan arbeid. De afbakening tussen

ondersteuning in het kader van stage en ondersteuning in het kader van arbeid, verdient nadere uitwerking.

- Welke communicatievoorziening wordt ingezet tolk NmG, tolk NGt en/of schrijftolk wordt afgestemd op de onderwijsbehoefte van de leerling en de onderwijsomgeving. De communicatieve redzaamheid van de leerling en de taal die de leerling gebruikt (NGt of NmG) vormen hiervoor de basis. De Commissie van Onderzoek stelt vast welke communicatievoorziening wordt ingezet.
- De tolkuren zoals die worden vastgelegd aan het begin van het schooljaar worden gedurende het schooljaar gegarandeerd tot de maximale uitputting van het beschikbare geormerkte totaalbudget. Indien uitputting van het beschikbare totaalbudget dreigt gaan de instellingen hierover in gesprek met de landelijke overheid als verantwoordelijke instantie voor de financiering van de communicatievoorziening.
- Er wordt een klachtenprocedure opgesteld. Indien de beroep/bezwaarprocedure op de beslissing van de instelling niet geregeld is bij wet, worden ouder- en cliëntenorganisaties bij het opstellen betrokken.
- Er wordt op landelijk niveau een "kwaliteitsraad" (voorlopige werktitel) ingesteld waarin de ouder- en cliëntenorganisaties, de beroepsgroepen en de sectorraden PO, VO en MBO vertegenwoordigd zijn. De "kwaliteitsraad" heeft tot taak erop toe te zien dat de instellingen hun verantwoordelijkheid waarmaken om op een efficiënte en effectieve de middelen voor de communicatie voorziening in te zetten in het belang van de leerling.
- Aan de in te stellen "kwaliteitsraad" wordt verzocht standaarden op te stellen over de inzet van tolken die de opleiding nog niet hebben afgerond, communicatie assistenten, gediplomeerde tolken en geregistreerde tolken NGT.
- Jaarlijks rapporteren de instellingen voor landelijk speciaal onderwijs aan auditief en/of communicatief beperkte leerlingen aan de "kwaliteitsraad" over de besteding en inzet van de middelen.
- Jaarlijks leggen de instellingen verantwoording af over de besteding en inzet van middelen aan het Ministerie van OCW.
- Er wordt een drie partijen overleg gearrangeerd tussen de instellingen, de "kwaliteitsraad" en het Ministerie van OCW over de uitvoering en het financieel kader van de communicatievoorziening.

Oormerken budget belangrijk

Het oormerken van de middelen voor communicatievoorzieningen aan auditief beperkte leerlingen binnen het totale budget van de instellingen is om meerdere redenen van belang.

- De instellingen erkennen het recht van kinderen op toegankelijk onderwijs. Het budget is specifiek bedoeld voor de communicatievoorziening voor leerlingen tot en met 18 jaar die van deze voorziening (gelet op hun onderwijsbehoefte) afhankelijk zijn, en moet hieraan ook besteed worden. De instellingen rapporteren jaarlijks over de besteding aan de, in te stellen, "kwaliteitsraad" en leggen verantwoording af aan het ministerie van OCW.

- De overheid stelt een vast budget beschikbaar voor de communicatievoorziening. In de jaarlijkse verantwoording door cluster 2 over de inzet van de middelen, maakt het cluster inzichtelijk in hoeverre de beschikbare middelen toereikend zijn. Als uit de gegevens blijkt dat, ondanks een effectieve en efficiënte inzet van middelen, er niet meer voldaan kan worden aan het recht van het kind op toegankelijk onderwijs vanwege een ontoereikend budget, ligt de uiteindelijke verantwoordelijkheid hiervoor bij de overheid.

Bijlage 1 bij de Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs: Kengetallen Branches in beeld (september 2011)

Cluster 1: Leerlingen met een visuele beperking

De vier onderwijsinstellingen van cluster 1 bieden (voortgezet) speciaal onderwijs en ambulante begeleiding aan leerlingen met een visuele beperking. Binnen het cluster zijn 2 besturen actief: Bartiméus met één instelling heeft scholen in Zeist, Doorn en Lochem. Het bestuur van Koninklijke Visio, drie onderwijsinstellingen, heeft scholen in Haren (2), Amsterdam, Huizen, Rotterdam, Breda en Grave. Koninklijke Visio heeft een algemeen bijzonder signatuur en Barthiméus, een protestant christelijk signatuur.

In cluster 1 zijn ruim 3000 visueel beperkte leerlingen ingeschreven. Van de visueel beperkte leerlingen maakt bijna 75 % (2.247 leerlingen) gebruik van een vorm van ambulante begeleiding in het regulier onderwijs. De overige 763 leerlingen volgen (voortgezet) speciaal onderwijs op één van de tien scholen / schoollocaties binnen het cluster.

Vanwege de geringe omvang van het cluster en het hoge percentage leerlingen dat inclusief onderwijs volgt is in 1995 een aparte wetgeving voor cluster 1 tot stand gekomen.

Binnen cluster 1 is sprake van een geringe groei in het leerlingenaantal op de scholen; sinds 1995 is het leerlingenaantal op de scholen maar 3 % gegroeid, van 742 naar 763 leerlingen. De groei binnen de Ambulante Onderwijskundige Begeleiding is echter groot. Het aantal leerlingen dat ambulante begeleiding ontvangt is meer dan verdubbeld: het is gegroeid van 1.079 in 1995 naar 2.250 in 2010. De groei is deels te wijten aan bevolkingsgroei. De verbeterde diagnostiek speelt ook een rol alsmede de uitbreiding naar het aantal schoolsoorten (o.a. het MBO) waarbinnen ambulante begeleiding kan plaatsvinden.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het aantal leerlingen dat ambulant begeleid wordt door cluster 1 in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, het MBO, het speciaal onderwijs en het HBO/WO.

Tabel 1: overzicht aantal leerlingen ambulant begeleid door cluster 1 in de te onderscheiden onderwijssoorten.

Cluster 1	Onderwijssoort	1-10-2009	1-10-2010
	Basis en speciaal basisonderwijs	856	944
	Voortgezet Onderwijs	499	487
	MBO	212	210
	Speciaal Onderwijs	512	483
	HBO / WO	80	123
TOTAAL		2159	2247

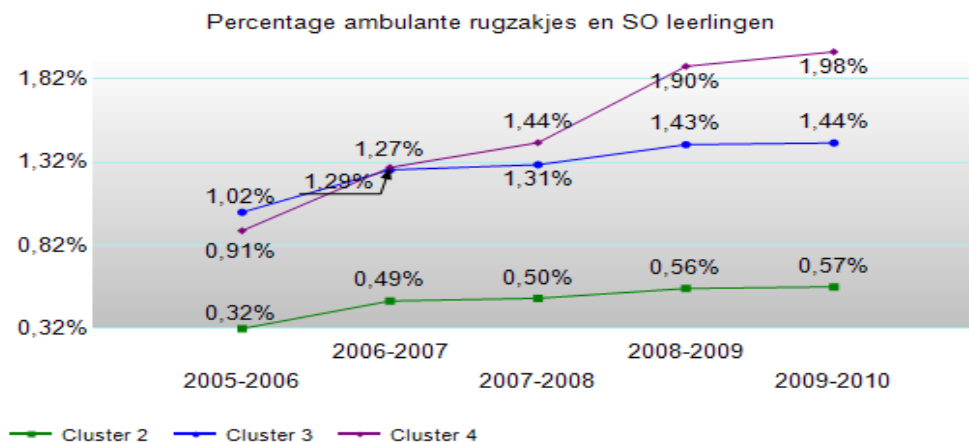
Cluster 2: leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking

Er zijn twaalf besturen die gezamenlijk 58 scholen/locaties in stand houden voor leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking. De bestuurlijke vormgeving van de cluster 2 scholen is sterk verschillend evenals de bestuurlijke omvang. Er zijn scholen die vallen onder één bestuurlijk gezag met een grote omvang en besturen met een kleine omvang. Er zijn scholen die vallen onder een bestuur met meerdere speciale scholen (bijv. cluster 3 en/of cluster 4) en besturen met naast scholen voor speciaal onderwijs ook scholen voor regulier onderwijs. Ook de signatuur en denominatie van de besturen zijn verschillend.

In cluster 2 staan ruim 16.000 leerlingen³ met een auditieve en/of communicatieve beperking ingeschreven. Van de leerlingen maakt ruim 42 % (6864 leerlingen) gebruik van ambulante begeleiding binnen het regulier onderwijs. De overige 9581 leerlingen volgen onderwijs op één van de scholen/schoollocaties.

De groei in cluster 2 is gering, de leerling populatie redelijk stabiel. Zie onderstaande grafiek (Bron: site passend onderwijs/gegevens DUO). Doordat in de kengetallen op de site Passend Onderwijs, de gegevens van cluster 1 ontbreken, is cluster 1 niet in onderstaande grafiek opgenomen. Op grond van een eigen berekening blijkt dat 0,09 tot 0,11 % van de totale populatie PO en VO leerlingen, cluster 1 leerlingen zijn ((V)SO en ambulante begeleiding tezamen).

Grafiek 1: Aantal SO leerlingen en leerlingen met ambulante begeleiding t.o.v. de totale populatie leerlingen. (Bron site passend onderwijs/gegevens DUO)

In tabel 2 (zie pagina 17) wordt een overzicht gegeven van het aantal leerlingen dat ambulant begeleid wordt door cluster 2 in het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs, in het LWOO/PRO en in het VO.

³ Leerlingen gegevens telling oktober 2009

Daarnaast ontvangen in het schooljaar 2010/2011 binnen het MBO 835 leerlingen ambulante begeleiding. (gegevens ministerie OCW)

Tabel 2: overzicht leerlingen die door cluster 2 ambulant worden begeleid naar onderwijssoort en indicatie. (bron OCW/DUO, betreft conceptgegevens)

Cluster	ONDERWIJSOORT	TYPE_INDICATIE	1-10-2009	1-10-2010
2	basisonderwijs	DOVN	146	152
2	basisonderwijs	DOVN/ZMLK	0	2
2	basisonderwijs	ESM	3.533	3.545
2	basisonderwijs	SH	481	496
2	basisonderwijs	SH/ZMLK	11	17
Totaal	basisonderwijs		4.171	4.212
2	speciaal basisonderwijs	DOVN	3	3
2	speciaal basisonderwijs	DOVN/ZMLK	0	0
2	speciaal basisonderwijs	ESM	373	380
2	speciaal basisonderwijs	SH	24	27
2	speciaal basisonderwijs	SH/ZMLK	2	2
Totaal	speciaal basisonderwijs		402	412
2	LWOO/PRO	DOVN	20	23
2	LWOO/PRO	DOVN/ZMLK	4	2
2	LWOO/PRO	SH	619	614
2	LWOO/PRO	SH/ZMLK	17	25
Totaal	LWOO/PRO		660	664
2	Overig VO	DOVN	98	92
2	Overig VO	DOVN/ZMLK	4	4
2	Overig VO	SH	819	736
2	Overig VO	SH/ZMLK	15	15
Totaal	Overig VO		936	847

Cluster 1 en 2: landelijk speciaal onderwijs voor visueel en auditief en/of communicatief beperkte leerlingen

Cluster 1 en 2 gezamenlijk begeleiden 20 % van het aantal leerlingen in het totaal speciaal onderwijs (cluster 1 t/m 4). Wordt gekeken naar het totale aantal leerlingen dan is het aantal leerlingen in cluster 1 en 2 ongeveer 0,5 %.

De geringe omvang van de doelgroep die afhankelijk is van specifieke expertise en deskundigheid op het gebied van hun stoornis om hen in de gelegenheid te stellen optimaal te kunnen profiteren van het onderwijsaanbod en het grote geografisch verzorgingsgebied maakt het noodzakelijk de expertise en deskundigheid voor deze kleine, kwetsbare doelgroep op landelijk niveau te organiseren en te borgen.

Bijlage 2 bij de Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs: Toelaten tot Handelen (september 2011)

Siméa project Passend Onderwijs

Siméa bereidt zich voor op de invoering van de budgetfinanciering van het Landelijk Speciaal Onderwijs aan auditief en communicatief beperkte leerlingen. In het Siméa Project Passend Onderwijs wordt in deelprojecten gewerkt aan de toekomst van het onderwijs in cluster 2. De projecten richten zich op de kwaliteit van het onderwijs, de onderwijsarrangementen en het toelaten tot handelen. De wijze waarop de budgetfinanciering wettelijk zijn grondslag krijgt en de afstemming met cluster 1 daarin, is onderdeel van het project. Communicatie over de wijze waarop cluster 2 werkt aan de herinrichting van het onderwijs en de toelating maakt ook deel uit van het project. Regelmatig verschijnt een Nieuwsbrief waarin verslag wordt gedaan over de verschillende deelprojecten. Recent is een algemene brochure verschenen over het onderwijs en de ambulante begeleiding in cluster 2.

Deelproject Toelaten tot handelen

De instellingen voor landelijk speciaal onderwijs aan auditief en communicatief beperkte leerlingen krijgen wettelijk de taak om de toelating tot het landelijk speciaal onderwijs voor de doelgroep te regelen.

Simea heeft een projectgroep ingesteld om het bestuur te adviseren over de toekomstige procedures en werkwijze om te bepalen of een leerling toelaatbaar is tot het landelijk speciaal onderwijs van cluster 2 en op welke wijze uitspraken gedaan kunnen worden over de begeleiding van de leerlingen.

De projectgroep "Toelaten tot Handelen" heeft een eerste notitie opgeleverd in juni 2011 met een aantal uitgangspunten.

Uitgangspunten bij toelaten tot handelen

De volgende uitgangspunten zijn geformuleerd:

- Laagdrempelig en toegankelijk voor informatie en advies.
- Gestreefd wordt naar een systeem waarbij aansluiting mogelijk is bij de structuren van de samenwerkingsverbanden.
- Verbinding tussen ouders, scholen, samenwerkingsverbanden en instellingen voor middelbaarberoepsonderwijs door inzet van een contactpersoon.
- De systematiek moet leiden tot vermindering van bureaucratie en het voorkomen van onnodig lange procedures.

- Bij het bepalen van de toelaatbaarheid tot het landelijk speciaal onderwijs worden landelijke criteria gehanteerd. Het uitgangspunt is om de huidige criteria te handhaven.
- Naast het bepalen van de toelaatbaarheid wordt de onderwijsbehoefte in kaart gebracht. De context van de leerling speelt daarin ook een rol.
- De Commissie van Onderzoek stelt vast welke ondersteuning en begeleiding de leerling gezien zijn onderwijsbehoefte nodig heeft.
- Er wordt uitgegaan van de mogelijkheden van de leerling en niet van zijn of haar onmogelijkheden.
- De procedure is transparant en inzichtelijk voor ouders, scholen en instellingen MBO
- Er wordt een relatie gelegd tussen de Commissie van Onderzoek en de huidige commissies van begeleiding

De uitgangspunten vinden breed draagvlak binnen Siméa. Het bestuur heeft de projectgroep op een aantal onderdelen gevraagd voor 1 oktober te komen met een herziening en een nadere uitwerking van elementen.

De wettelijke kadering van de Commissie van Onderzoek is daarbij van belang. Er zal sprake moeten zijn van een koppeling met het conceptwetsvoorstel. Het wetsvoorstel wordt voorzien in het najaar van 2011

Bijlage 3 bij de Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs: Onderwijsarrangementen (september 2011)

Siméa bereidt zich voor op de invoering van de budgetfinanciering van het Landelijk Speciaal Onderwijs aan auditief en communicatief beperkte leerlingen. Naast het vormgeven van de procedure van toelaten tot handelen werkt Siméa aan het tot stand brengen van onderwijsarrangementen van waaruit het ondersteunings- en begeleidingsaanbod wordt aangeboden. Het bestuur van Siméa heeft een projectgroep aangesteld om hierover te adviseren. De intenties bij het vormgeven van onderwijsarrangementen zijn:

- Het onderwijs aan cluster 2 doelgroepen is toekomstbestendig ingericht. De expertise voor de doelgroepen is geborgd. Er is sprake van kwalitatief goed cluster 2 onderwijs en kwalitatief goede dienstverlening.
- Er is een landelijk dekkend netwerk (V)SO cluster 2. Vanuit dit landelijke netwerk is een continuüm aan onderwijs arrangementen beschikbaar.
- Cluster 2 garandeert daarbij dat voor alle leerlingen die tot haar doelgroep(en) behoren een passend onderwijs arrangement wordt geboden zowel in cluster 2 voorzieningen als via ambulante begeleiding in het regulier onderwijs.
- Er is sprake van een diversiteit aan arrangementen.
- In samenwerking met het regulier onderwijs worden er nieuwe tussenvormen tussen het speciaal en regulier onderwijs gerealiseerd.

Het uiteindelijke doel is dat er voor de leerling de meest passende onderwijsleersituatie wordt gerealiseerd, die voor hem of haar tot een optimaal onderwijsresultaat leidt.

De projectgroep heeft het bestuur in juni geadviseerd over de uitgangspunten bij de beschrijving van de arrangementen.

Uitgangspunten voor de beschrijving arrangementen

- De arrangementen worden beschreven vanuit het perspectief van het onderwijs.
- Onderwijsarrangementen worden benoemd op voorzieningenniveau (SO, VSO etc.) en op ondersteuningsniveau (handelingsgericht).
- In de mate van ondersteuning wordt onderscheid gemaakt tussen: licht, medium en intensieve arrangementen. Daarbinnen is maatwerk mogelijk.
- De toekenning van de zwaarte: licht, medium of intensief is gerelateerd aan de onderwijsbehoefte van de leerling. Maatwerk binnen het toegekende arrangement, is mede afhankelijk van de context waarbinnen het plaatsvindt.
- De ondersteuning wordt geboden
  - ✓ zo vroeg mogelijk
  - ✓ zo kort mogelijk
  - ✓ zo thuisnabij mogelijk

- De ondersteuning wordt gegeven zolang het een zinvolle bijdrage levert aan de onderwijsbehoefte. Ondersteuning wordt minder intensief of beëindigd als ondersteuning niet (meer) nodig is

De beschrijving van het onderwijsarrangement

Voor de beschrijving wordt gebruik gemaakt van het model dat door Sardes is ontwikkeld. In dit model wordt de behoefte aan dan wel de beschikbaarheid van ondersteuning op vijf velden beschreven:

1. Hoeveelheid aandacht/handen in de klas
Per arrangement wordt aangegeven of er individueel of groepsgericht of beiden wordt gewerkt, welke gemiddelde groepsgrootte wordt gehanteerd en welke functies er in welke specifieke arrangementen inzetbaar zijn en welke gemiddelde formatie er nodig is. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de kwaliteitsindicatoren die door de project Kwaliteit zijn opgesteld.
2. Onderwijsmaterialen/curriculum
Beschreven wordt welke specifieke onderwijsmaterialen nodig dan wel wenselijk zijn.
3. Expertise
Hierbij gaat het om de kennis en ervaring van leraren op het gebied van het omgaan met stoornissen en beperkingen cluster 2. Aangegeven wordt welke expertise verondersteld wordt bij alle cluster 2 leerkrachten en ondersteunende functionarissen aanwezig te zijn en welke daarnaast aanwezig moet zijn binnen de school.
4. Aanpassingen in de fysieke omgeving
Aangegeven wordt wat voor cluster 2 leerlingen in de verschillende arrangementen noodzakelijk kan zijn. De mate waarin verschilt per arrangement en doelgroep.
5. De samenwerking met andere instanties
Voor sommige leerlingen is het van doorslaggevend belang dat de school intensief samen werkt met externe instanties. Beschreven wordt welke instanties onderscheiden worden en wie de verantwoordelijkheid draagt voor de afstemming en samenwerking

Deze indeling maakt het mogelijk om de zwaarte van het noodzakelijke ondersteuningsaanbod weer te geven en er financiering aan te koppelen.

Er wordt een verscheidenheid aan arrangementen beschreven. De hoofdarrangementen worden gekoppeld aan doelgroepen en aan de kwaliteitsdocumenten die voor de doelgroepen ontwikkeld zijn in het deelproject Kwaliteit. Hiermee maakt Siméa landelijke benchmark en kwaliteitstoetsing mogelijk.

Bijlage 4 bij de Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs: Notitie Afbakening doelgroep ESM (september 2011)

Aanleiding en doel van deze notitie

De notitie ESM is geschreven met als doel een zorgvuldige afbakening te geven van leerlingen met een communicatieve beperking (gangbaar afgekort met ESM: "ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden") die cluster 2 tot haar doelgroep rekent.

Met deze bijlage bij de kadernotitie beoogt cluster 2 duidelijkheid te bieden over de afbakening en afstemming tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal (speciaal) onderwijs, voor wat betreft het onderwijs aan leerlingen met (onderwijs) hulpvragen op het gebied van spraak en taal. De inzet is te voorkomen dat leerlingen tussen wal en schip terecht komen en/of dat leerlingen de noodzakelijke ondersteuning niet (tijdig) ontvangen.

Hierna wordt eerst ingegaan op de doelgroep van cluster 2 en de wijze waarop dit wordt vastgesteld. De inzet en begeleiding vanuit cluster 2 wordt beknopt beschreven. Voor een uitgebreider overzicht over de toelating en het ondersteuningsaanbod wordt verwezen naar de informatie die hierover is opgenomen in de Kadernotitie.

Tijdige ondersteuning is voor leerlingen met ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden essentieel.

De afstemming met het regionaal (speciaal) onderwijs is daarbij van groot belang. Aangegeven wordt hoe cluster 2 deze afstemming realiseert.

Afbakening: Doelgroep ESM binnen cluster 2

a. De doelgroep van het Landelijk Speciaal Onderwijs cluster 2 wordt gevormd door auditief en communicatief beperkte leerlingen. De volgende subdoelgroepen worden onderscheiden

- Leerlingen met een auditieve beperking.
- Leerlingen met een communicatieve beperking waaronder:
  - leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden (ESM)
  - leerlingen met ESM met een meervoudige hulpvraag

Cluster 2 biedt onderwijs en begeleiding aan ruim 16.000 leerlingen, meer dan de helft van de leerlingen heeft een communicatieve beperking⁴. Het onderwijs aan kinderen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden is voortgekomen uit het onderwijs aan slechthorende kinderen.

Een communicatieve beperking heeft gevolgen voor de totale ontwikkeling van een kind. In de meeste gevallen is dan ook sprake van meerdere hulpvragen. Er is de afgelopen

---

⁴ *Leerlingen in het VSO of met ambulante begeleiding in het regulier voortgezet onderwijs worden in de huidige systematiek toegelaten op grond van de diagnose SH + een beredeneerde afwijking omdat het VSO aan ESM leerlingen wel wordt gegeven, maar nooit is opgenomen in de wetgeving.*

jaren een goed orthopedagogisch en orthodidactisch onderwijsaanbod ontwikkeld dat aansluit bij de hulpvragen op het gebied van de communicatie van de leerlingen.

- b. De resultaten van wetenschappelijke onderzoeken bevestigen dat leerlingen met ESM een te onderscheiden doelgroep is.
Het identificeren van een specifieke taalstoornis is een uitsluitingsdiagnose: “Er is sprake van ESM wanneer een kind geen normale spraak-en/of taalontwikkeling doormaakt en wanneer dit niet verklaard kan worden door gehoorproblemen, tweetaligheid, aantoonbare neurologische afwijkingen, ernstige fysieke en emotionele problemen, algemene cognitieve beperkingen of afwijkende omgevingsinvloeden”⁵
- c. Het vaststellen van de diagnose ESM vraagt multidisciplinaire diagnostiek en specifieke deskundigheid. Er is vaak sprake van comorbiditeit met andere ontwikkelingsstoornissen zoals autisme en met specifieke leerstoornissen zoals dyslexie. In de situatie van meertaligheid is de beoordeling van de taalontwikkeling een extra complicerende factor. Vroege diagnostiek is essentieel! Hoe eerder een kind met ESM adequaat wordt ondersteund en begeleid, hoe meer er bereikt kan worden voor wat betreft zijn taalontwikkeling. De neurologische *taalgevoelige periode* ligt voor het negende levensjaar. De komende jaren zal vroege interventie binnen cluster 2, in samenspraak met het regulier (passend) onderwijs, een belangrijk thema zijn dat uitwerking behoeft.
- d. De huidige geldende indicatiecriteria voor het onderwijs en/of begeleiding aan leerlingen met ESM zijn landelijk bij ministeriële regeling vastgesteld en worden gehanteerd door de Commissie voor Indicatiestelling binnen de Regionale Expertise Centra van cluster 2. Een leerling bij wie de communicatie problematiek gelegen is in een primaire spraaktaalstoornis, waarbij de onderwijsbehoefte ligt op het gebied van de communicatie, is toelaatbaar tot cluster 2.
- e. De laatste jaren is er een goed aanbod voor begeleiding en onderwijs in cluster 2 voor leerlingen met ESM en ASS. De afbakening van de groep ASS met cluster 3 en 4 wordt gevonden in de landelijke indicatie criteria; voor zowel cluster 2 als cluster 3 of 4. Zoals eerder aangegeven kan toelating tot het cluster 2 onderwijs uitsluitend geschieden als er sprake is van een primaire spraaktaalstoornis. ESM is de primaire indicatie; ASS is ‘bijkomende problematiek’.
- f. De inzet van het onderwijs aan leerlingen met ESM is erop gericht om de leerling terug en/of in te laten stromen in het reguliere basisonderwijs al dan niet met begeleiding. De al eerder opgemerkte taalgevoelige periode van de leerlingen is daarbij een cruciale factor om een zo optimaal mogelijk effect van het speciaal onderwijs te kunnen bereiken.
- g. Cluster 2 werkt aan het evidence based verbeteren van de diagnostiek en begeleiding van de leerlingen met een communicatieve beperking door
  - het ontwikkelen van standaarden en testmateriaal t.b.v. diagnostiek van ESM bij meertaligheid
  - screeningsinstrumenten uit te zetten voor ESM bij jonge kinderen met name bestemd voor de voorschoolse periode
  - onderzoek naar de toepasbaarheid van de ESAT-screening, een nieuwe screeningstest waarmee autistische stoornissen op jonge leeftijd kunnen worden

---

⁵ (Bishop, 1992 en Leonard, 1998/ uit “Veelzeggend.....”)

- onderkend, voor de doelgroep leerlingen met auditieve en communicatieve beperkingen in cluster 2.
- onderzoek te doen t.b.v. het vergroten van de kwaliteit van het VSO onderwijs aan ESM leerlingen.
  - vanuit het lectoraat van de Hogeschool in Utrecht wordt evidence based onderzoek voorbereid om de meerwaarde van het ESM onderwijs beter te kunnen onderbouwen.

De leerling centraal

Het niet kunnen voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden om talige informatie op te nemen, adequaat te verwerken en adequaat tot verbale interactie te komen met je omgeving, belemmert de leerling in zijn totale - cognitief en sociaal-emotionele - ontwikkeling. De onderwijsbehoefte van de leerling dient centraal te staan. Een goede afstemming tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal (speciaal) onderwijs is voor de leerling noodzakelijk.

Vanuit het perspectief dat het in essentie gaat om het belang van de leerling en zijn mogelijkheden om zich optimaal te kunnen ontwikkelen; dat geen kind tussen wal en schip mag raken; waarbij de beschikbare mogelijkheden voor ondersteuning en begeleiding zo effectief en efficiënt mogelijk benut worden, werkt Siméa op de punten zoals hierna aangegeven aan afstemming met het regionaal (speciaal) onderwijs.

Afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs voor de doelgroep leerlingen met ESM.

- a. Cluster 2 heeft kennis en expertise op het gebied van taal en communicatie. De afgelopen jaren zijn door cluster 2 verschillende deskundigheidsbevorderende trainingen en materialen ontwikkeld op het gebied van communicatie. Deze kennis is clusteroverstijgend ingezet o.a. binnen de Steunpunten Autisme. In het systeem Passend Onderwijs zullen de producten en een aanbod van consultatie en advies, beschikbaar blijven voor de regionale samenwerkingsverbanden.
- b. Cluster 2 wil op een laagdrempelige manier toegankelijk zijn voor de regionale samenwerkingsverbanden waarbij men met de regio's wil komen tot een optimale afstemming. Cluster 2 borgt de samenwerking en afstemming in de wijze waarop de toegang tot cluster 2 wordt georganiseerd. (Hiervoor wordt verwezen naar de Kadernotitie)
- c. Cluster 2 draagt zorg voor het verstrekken van informatie over het onderwijs en het begeleidingsaanbod aan de samenwerkingsverbanden.
- d. De procedure voor toelating wordt eenduidig gecommuniceerd naar de regio's.
- e. Er wordt door cluster 2 een screeningsinstrument ESM ontwikkeld. De leerkracht kan dit instrument gebruiken om te signaleren of het vragen van advies aan, of een verwijzing naar, cluster 2 wenselijk is.

- f. Bij het vaststellen van de onderwijsbehoefte dient de context van de leerling te worden meegewogen. Hierbij is afstemming met de omgeving van de leerling noodzakelijk, de ouders en de setting waarin de leerling participeert (school of voorschoolse setting) In geval een observatie situatie/verlengd diagnostisch traject wordt geadviseerd door de Commissie van Onderzoek is er altijd sprake van een tijdelijke plaatsing. De relatie met de reguliere setting is van belang om de onderwijsbehoefte te kunnen vaststellen na de tijdelijke situatie.
- g. Vroegsignalering van ESM bij jonge kinderen is van groot belang. Bij voorkeur worden kinderen met spraak en taalproblemen in de voorschoolse fase gescreend op mogelijk ESM. Het landelijk speciaal onderwijs werkt daarbij samen met de multidisciplinaire spraak-taalteams binnen de Audiologische Centra en de diensten Gezinsbegeleiding.

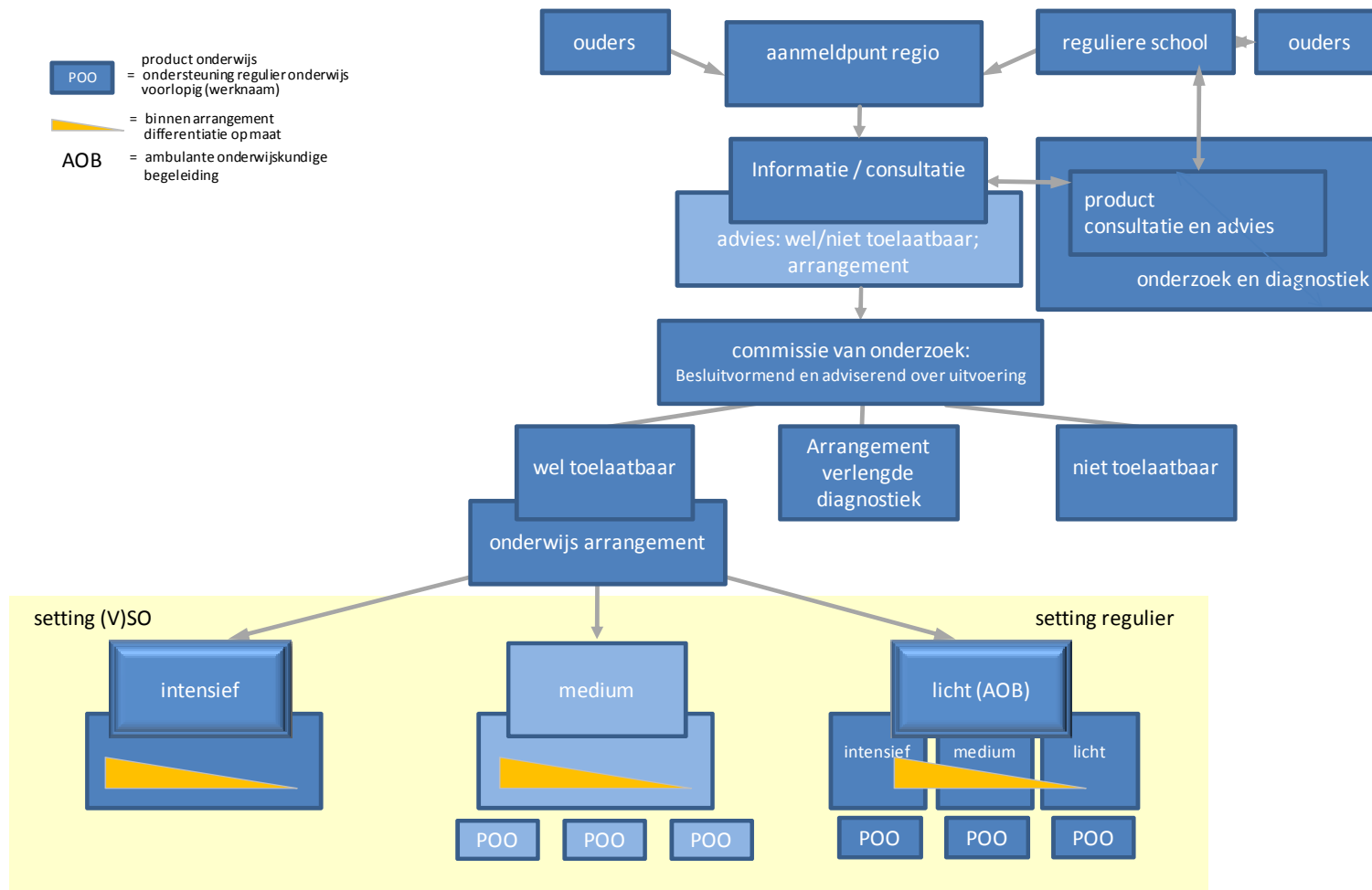
Er is een goede afstemming tussen zorginstellingen, cluster 2 en het regulier onderwijs op het gebied van vroegbehandeling van peuters en kleuters met ESM problematiek waardoor veelal een doorgaande lijn vanuit de zorginstelling naar de onderwijs setting wordt bewerkstelligd. In dit verband wordt o.a. aansluiting georganiseerd bij de regionale activiteiten binnen het "Convenant Integrale Vroeghulp"

Monitoring

Cluster 2 zal na invoering van de budgetfinanciering de in- door- en uitstroom van leerlingen met ESM monitoren en de financiële en inhoudelijke consequenties van een eventuele toe- of afname van deze leerling populatie agenderen bij het overleg met het Ministerie van OCW, de ouderorganisaties en de sectororganisaties (PO, VO, MBO en AOC-Raad) Cluster 2 stelt een eerste evaluatie moment voor in 2015.

De (signalen van) toe- of afname van de populatie in cluster 2 wordt jaarlijks besproken met het ministerie en de sectororganisaties.

Stroommodel landelijk speciaal onderwijs cluster 1

Stroommodel landelijk speciaal onderwijs cluster 2

